

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

БІДЮКОВА МАРИНА СЕРГІЇВНА

УДК: 349.3: (364.442.6 + 351.74)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАЦІВНИКІВ ОВС**

Спеціальність: 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

ХАРКІВ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук
Венедіктова Валентина Михайлівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, докторант

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Лазор Валерій Васильович,
Східноукраїнський національний
університет ім. Володимира Даля,
професор кафедри правознавства

кандидат юридичних наук, доцент
Копайгора Іван Данилович,
Криворізький економічний інститут
Київського Національного економічного
університету ім. В.Гетьмана,
завідуючий кафедрою правознавства.

Захист відбудеться «15» лютого 2008 року о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.700.02 Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50 річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий «14 » січня 2008 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Визначальним фактором, який формує інтерес працівника до ефективного виконання трудових обов'язків, є належний рівень його соціально-правового забезпечення, одним із видів якого є матеріальне, що в повній мірі стосується і працівників органів внутрішніх справ, які під час виконання службово-трудова завдань зазнають значних фізичних, психологічних та емоційних перевантажень. Це і стресові ситуації, і реальна небезпека життю та здоров'ю, оскільки служба в ОВС часто пов'язана з фізичним і психічним опором з боку правопорушників, несенням служби в нічний час, у вихідні й святкові дні тощо. Крім того, працівники органів внутрішніх справ нерідко несуть службу в екстремальних ситуаціях, зокрема, під час стихійних лих, оголошення надзвичайного стану, групових порушень громадського порядку. Як наслідок, до працівників органів внутрішніх справ висувуються підвищені вимоги стосовно їх інтелектуального, морального і культурного рівня, професійних, ділових і особистих якостей, стану здоров'я, стилю життя, соціальних зв'язків, що у свою чергу потребує належного функціонування дієвої системи їх матеріального забезпечення. В іншому випадку, недостатність такого забезпечення вкрай негативно впливає на виконання ними службово-трудова завдань та обов'язків. Однак скорочення останнім часом бюджетних видатків, призупинення надання деяких пільг та компенсацій призвели до погіршення матеріального становища працівників органів внутрішніх справ, наслідком чого стало збільшення кількості звільнених за власним бажанням з ОВС. Під час проведеного нами соціологічного опитування шляхом анкетування 80 працівників ОВС УМВС України у Сумській області було з'ясовано, що основною причиною звільнень 89% респондентів назвали саме низький рівень матеріального забезпечення.

Як відомо, основними причинами низького рівня матеріального забезпечення працівників ОВС є хаотичний та непередбачуваний розвиток економічної та політичної ситуації в нашій країні, недосконалість законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері. Крім того, досі не було

проведене комплексне дослідження сучасного стану матеріального забезпечення працівників ОВС. Тією чи іншою мірою до проблематики матеріального забезпечення працівників у цілому та органів внутрішніх справ зокрема звертались такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як В.І. Андрейцев, М.І. Ануфрієв, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, Г.С. Гончарова, В.Я. Гоц, В.В. Жернаков, М.І. Іншин, М.М. Клемпарський, Р.І. Кондратьєв, О.В. Лавриненко, Л.І. Лазор, О.Я. Лапка, К.Ю. Мельник, П.Д. Пиlipенко, В.М. Плішкін, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, В.Г. Ротань, І.М. Сирота, Б.С. Сличинський, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, В.І. Щербина та ін. Разом із тим, у вітчизняній юридичній літературі питання матеріального забезпечення працівників ОВС висвітлені недостатньо, в існуючих наукових працях ці питання досліджувались фрагментарно або в рамках ширшої правової проблематики, без комплексного підходу. У дослідженнях із цих питань відсутня єдність думок щодо сутності та змісту матеріального забезпечення, його видів, співвідношення з іншими видами соціально-правового забезпечення тощо. Більше того, у сфері правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС накопичилось чимало проблем, які суттєво впливають на ефективність виконання покладених на них завдань і обов'язків та реалізації наданих прав.

Таким чином, необхідність удосконалення правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС, з одного боку, та відсутність наукових досліджень з цієї проблематики – з другого, обумовлюють актуальність і важливість комплексного дослідження широкого кола питань, пов'язаних із матеріальним забезпеченням працівників ОВС, а також їх розвитком і удосконаленням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п.п.1.2, 4.1 Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 рр., затверджених наказом МВС

України № 755 від 5 липня 2004 р., п.п.3.5, 6.1 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2006–2010 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 12 грудня 2005 р.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та відповідних підзаконних нормативно-правових актів, узагальнення практики їх реалізації визначити сутність та особливості окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС, сформулювати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації до нормативно-правових актів із зазначених питань.

Досягнення поставленої мети вимагає виділення у процесі дослідження таких основних завдань:

- визначити поняття матеріального забезпечення працівників ОВС;
- розглянути принципи матеріального забезпечення працівників ОВС;
- проаналізувати сучасний стан правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС;
- з'ясувати сутність та структуру грошового забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС;
- розглянути пільги та компенсації як види матеріального забезпечення працівників ОВС;
- визначити особливості державного обов'язкового особистого страхування працівників ОВС як одного з видів їх матеріального забезпечення;
- охарактеризувати житлове забезпечення як вид матеріального забезпечення працівників ОВС;
- розглянути медичне та санаторно-курортне забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС;
- проаналізувати особливості пенсійного забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС;
- на підставі виконання цих завдань виробити конкретні пропозиції та

рекомендації щодо удосконалення матеріального забезпечення працівників ОВС України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються у сфері матеріального забезпечення працівників ОВС України.

Предмет дослідження становлять теоретико-методологічні засади та сучасний стан правового регулювання окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС України, зокрема грошового, житлового, медичного, пенсійного, державного обов'язкового особистого страхування, пільг та компенсацій.

Методи дослідження. У роботі використовуються як загальнонаукові методи пізнання об'єктивної дійсності, що базуються на діалектичному підході до об'єкта дослідження, так і окремі методи наукового пізнання. Зокрема, логічний метод використано під час вивчення аналітичних матеріалів, точок зору авторів з окремих питань, які є предметом дослідження (розділи 1, 2). Порівняльно-правовий метод використано під час дослідження окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС (розділ 2). За допомогою системно-структурного методу було охарактеризовано принципи матеріального забезпечення працівників ОВС, сучасний стан його правового регулювання, з'ясовано сутність та структуру грошового забезпечення працівників ОВС (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1). За допомогою статистичного методу і документального аналізу охарактеризовано особливості окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС (підрозділи 2.1–2.6). Соціологічні методи (опитування, анкетування) застосовано для характеристики проблемних питань реалізації окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС (підрозділи 2.1–2.6).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації склали наукові праці із загальної теорії держави і права, розробки фахівців у галузі трудового права та права соціального забезпечення, адміністративного права. Нормативною основою роботи є Конституція України, законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регулюють матеріальне забезпечення працівників

ОВС. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали з означених питань.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що дисертація є першим комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

- продовжено дослідження проблемних питань розмежування таких категорій, як „матеріальне забезпечення” „фінансове (грошове) забезпечення”, „технічне забезпечення”, „військове забезпечення” (постачання), у зв'язку з чим зроблено висновок, що категорія „матеріальне забезпечення” є ширшою за змістом, ніж подібні до неї за семантикою наведені вище терміни, оскільки правовідносини щодо цих видів забезпечення є майновими, адже вони виникають у зв'язку з наданням працівникові ОВС певних матеріальних благ у вигляді майна, заробітної плати, житла, пенсій, пільг та компенсацій, пільгового лікування чи оздоровлення;
- удосконалено поняття матеріального забезпечення працівників ОВС, яке визначено як систему нормативно закріплених соціально-економічних заходів, що гарантують та забезпечують задоволення їх матеріальних потреб, виконання покладених на них завдань і обов'язків, реалізацію наданих їм прав та компенсують певні обмеження, встановлені законодавством щодо цієї категорії осіб;
- під новим кутом зору розглянуто систему матеріального забезпечення працівників ОВС, до якої віднесено: грошове забезпечення; забезпечення майном; пільги та компенсації; державне обов'язкове особисте страхування; житлове забезпечення; медичне та санаторно-курортне забезпечення; пенсійне забезпечення;
- вперше визначено основні ознаки принципів матеріального забезпечення

працівників ОВС, які зведено у дві групи: основні (загальні) та спеціальні;

- подальшого розвитку дістав аналіз грошового забезпечення працівників ОВС, у зв'язку з чим запропоновано нове його визначення, виокремлено його специфічні ознаки та структуру, з'ясовано мету і завдання; запропоновано перспективні напрямки його реформування;
- по-новому, з урахуванням сучасних вимог, розкрито сутність пільг та компенсацій як окремих складових матеріального забезпечення працівників ОВС, за основу розмежування яких взято їх призначення (завдання), запропоновано авторські визначення їх понять, проаналізовано їх окремі види;
- продовжено дослідження проблемних питань державного обов'язкового особистого страхування працівників ОВС, визначено його специфічні ознаки та запропоновано перспективні напрямки з його удосконалення;
- дістав подальшого розвитку аналіз проблемних питань житлового забезпечення працівників ОВС як одного з видів їх матеріального забезпечення, у зв'язку з чим запропоновано розробити на загальнодержавному рівні Програму забезпечення житлом військовослужбовців та працівників державних військових формувань правоохоронної спрямованості;
- розкрито роль і місце медичного та санаторно-курортного забезпечення у системі матеріального забезпечення працівників ОВС, за допомогою якого здійснюються комплексне і повноцінне лікування та медична реабілітація і профілактика захворювань працівників ОВС у спеціалізованих відомчих медичних закладах системи МВС на пільгових умовах; запропоновано нові визначення понять медичного та санаторно-курортного забезпечення працівників ОВС, з'ясовано їх основні напрямки (елементи), проведено між ними розмежування; запропоновано напрямки підвищення ефективності медичного та санаторно-курортного забезпечення працівників ОВС;

- подальшого розвитку дістав аналіз пенсійного забезпечення працівників ОВС, пенсії яких зведено у дві групи: 1) основні (за вислугу років, по інвалідності, в разі втрати годувальника) та 2) додаткові, які можуть виплачуватися із недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту;
- сформульовано ряд конкретних пропозицій щодо внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів з досліджуваних питань, зокрема до: Конституції України, Законів України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, „Про міліцію”, Кодексу законів про працю, постанов Кабінету Міністрів України „Про внесення змін до Положення про порядок і умови державного обов’язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки” від 19 листопада 1992 р. № 627, „Про внесення змін до Положення про порядок і умови державного обов’язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки” від 19 листопада 1992 р. № 627, наказу Міністерства фінансів України та Міністерства економіки України від 12 листопада 1993 р. № 88 „Про затвердження норм коштів на представницькі цілі, рекламу та виплату компенсації за використання особистих легкових автомобілів для службових поїздок та порядок їх витрачання”, наказу МВС України від 10 вересня 2004 р. № 1039 „Про надання службових жилих приміщень і користування ними особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України та військовослужбовцями внутрішніх військ”, Інструкції про організацію проведення періодичних медичних оглядів та диспансеризації в лікувально-профілактичних закладах МВС України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

- у науково-дослідній сфері – основні положення та висновки

дисертації можуть бути основою для подальшої розробки теоретико-правових питань матеріального забезпечення працівників ОВС України;

- у правотворчості – в результаті дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, які регулюють матеріальне забезпечення працівників ОВС, а також запропоновано прийняття цілої низки нових нормативно-правових актів з досліджуваних питань;
- у правозастосовчій діяльності – використання одержаних результатів дозволить покращити правове регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС;
- у навчальному процесі – матеріали дисертації можуть використовуватись під час проведення занять із дисципліни „Трудове право” та спецкурсу „Соціально-правове забезпечення працівників ОВС”.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено дисертанткою на двох науково-практичних конференціях: „Форми соціально-правового захисту працівників у службово-трудових відносинах” (Суми, 2005), „Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності” (Харків, 2006).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у шести наукових статтях в наукових журналах і збірниках наукових праць, а також у двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 219 сторінок. Список використаних джерел складається із 224 найменувань і займає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими планами та програмами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію результатів дисертації та публікації.

Розділ 1 „Соціально-правова характеристика матеріального забезпечення працівників ОВС” присвячено з'ясуванню сутності матеріального забезпечення працівників ОВС, визначенню його принципів та характеристиці сучасного стану правового регулювання.

У **підрозділі 1.1 „Поняття матеріального забезпечення працівників ОВС”** зазначено, що приділення законодавцем значної уваги соціальному забезпеченню працівників органів внутрішніх справ, одним із видів якого є їх матеріальне забезпечення, обумовлене в першу чергу тим, що до цієї категорії громадян встановлено підвищенні вимоги стосовно їх здоров'я, освіти, моральності тощо, передбачено певні обмеження та заборони під час їх службової діяльності (наприклад, займатися підприємницькою діяльністю, бути членами політичних партій та ін.), їх службова діяльність нерідко пов'язана із роботою у вихідні та святкові дні, у понаднормовий час, професійним ризиком для життя і здоров'я.

У підрозділі проведено розмежування між такими категоріями, як „матеріальне забезпечення”, „фінансове (грошове) забезпечення”, „технічне забезпечення”, „військове забезпечення” (постачання), сформульовано поняття матеріального забезпечення працівників ОВС, виокремлено його окремі види (грошове забезпечення, забезпечення майном, пільги та компенсації, державне обов'язкове особисте страхування, житлове забезпечення, медичне та санаторно-курортне забезпечення, пенсійне забезпечення), приведено перелік специфічних ознак матеріального забезпечення працівників ОВС, до яких зокрема віднесено: 1) воно є одним із визначальних (головних) умов:

підвищення престижу служби в органах внутрішніх справ; заінтересованості працівників ОВС у продуктивній та ефективній праці; запобігання проявам корупції та іншим службовим правопорушенням; 2) вивчається різними галузями права, серед яких провідне місце займають: трудове право і право соціального забезпечення, фінансове, господарське та адміністративне право, що дає змогу зробити висновок про його міждисциплінарний характер; 3) здійснюється як централізовано, так і у локальному порядку; 4) фінансовим підґрунтям (джерелом) матеріального забезпечення є відповідні надходження з державного бюджету (бюджету МВС), фінансовий кошторис окремо взятого підрозділу (служби) внутрішніх справ, кошти, які надходять із бюджетів органів місцевого самоврядування, а також кошти, які отримують органи внутрішніх справ від надання фізичним та юридичним особам платних послуг (кошти спеціального фонду); 5) як правило, здійснюється на підставі письмових договорів (трудових, про постачання окремих товарів, договорів про комплексне постачання, договорів купівлі-продажу, договорів про оренду майна, договорів про комісійний продаж матеріальних цінностей та ін.). Однак, це не виключає можливості винесення окремим керівником (начальником) усного розпорядження про використання того чи іншого майна (наприклад, зброї чи спеціальної техніки під час проведення спеціальних операцій); 6) безпосередньо здійснюється (реалізується) спеціально створеними у структурі органів внутрішніх справ підрозділами.

У підрозділі 1.2 „Принципи матеріального забезпечення працівників ОВС” виокремлено дві групи принципів. Перша включає в себе принципи, які стосуються різних напрямків соціального забезпечення працівників ОВС, їх названо загальними, тобто це ті правила поведінки, якими мають керуватися всі суб'єкти правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються у сфері соціального забезпечення працівників ОВС. Отже, загальні принципи матеріального забезпечення працівників ОВС є похідними від основних принципів соціально-правового забезпечення, які забезпечують інтеграцію його окремих видів, взаємну їх погодженість і загальну спрямованість на реалізацію

намічених загальних цілей та завдань. Особливість загальних принципів матеріального забезпечення працівників ОВС полягає у тому, що вони є основними правилами (положеннями), спільними для усіх напрямків соціального забезпечення. До загальних принципів матеріального забезпечення працівників ОВС ми віднесли такі: законності, гідності, пріоритетності прав, свобод і законних інтересів працівників ОВС, рівності, гуманізму, гласності, правової впорядкованості, науковості, відповідальності, професійної компетентності, системності, плановості, підконтрольності та економічності. Другу групу принципів матеріального забезпечення працівників ОВС становлять спеціальні, до яких віднесено: заборони обмежень прав працівників ОВС та членів їх сімей у сфері матеріального забезпечення; захисту порушених прав у сфері матеріального забезпечення; забезпечення соціальної та професійної адаптації працівників ОВС, які звільняються у зв'язку із скороченням чисельності або штату; гарантування дотримання встановлених норм робочого часу і часу відпочинку працівників ОВС; забезпечення безоплатною кваліфікованою медичною допомогою та лікуванням у військово-медичних закладах; забезпечення працівників ОВС жилими приміщеннями на пільгових умовах; дотримання встановлених законодавством вимог щодо пенсійного забезпечення та державного обов'язкового особистого страхування. Особливість цієї групи принципів полягає у тому, що вони визначають керівні правила, основні положення і норми, відповідно до яких повинні здійснюватися окремі напрямки матеріального забезпечення працівників ОВС, слугують орієнтиром під час визначення завдань, функцій, прав, обов'язків та відповідальності учасників правовідносин у сфері матеріального забезпечення.

В підрозділі сформульовано поняття принципів матеріального забезпечення працівників ОВС, виокремлено їх ознаки, запропоновано зміни та доповнення до нормативно-правових актів з досліджуваних питань.

У підрозділі 1.3 „Сучасний стан правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС” до його ознак віднесено такі: 1) має особливу мету і завдання. Так, мета досліджуваного різновиду правового регулювання

полягає в урегулюванні правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються під час матеріального забезпечення працівників ОВС. Завданням цього різновиду правового регулювання є, з одного боку, чітке закріплення компетенції владних суб'єктів (органів, посадових осіб), тобто тих, які готують та приймають рішення з питань матеріального забезпечення працівників ОВС, що дає змогу повно та ефективно виконувати покладені на них завдання та функції. З другого – забезпечення прав органів і працівників ОВС у сфері матеріального забезпечення; 2) має свій предмет і метод. До відносин, які складають предмет правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС віднесено ті, які виникають, змінюються чи припиняються з питань їх грошового, пенсійного, житлового, медичного і санаторно-курортного забезпечення, забезпечення майном, надання їм пільг і компенсацій, їх соціального страхування. Метод правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС являє собою комбінацію імперативного і диспозитивного способів регулювання; 3) основу правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС становлять численні та різні за юридичною силою правові акти, які створюють відповідне правове поле як для функціонування органів внутрішніх справ у цілому як системи, так і правовідносин у сфері матеріального забезпечення зокрема. Такі правові акти класифіковано за такими критеріями: 1) залежно від суб'єкта прийняття: а) зовнішні, які приймаються за межами системи органів внутрішніх справ, але до створення якої система органів внутрішніх справ має безпосередній стосунок, розробляючи або беручи участь у розробці проектів тих чи інших нормативних актів; б) внутрішні, тобто відомчу нормативну базу; 2) залежно від кількості суб'єктів, на яких поширюється дія правових актів (кому адресовані): а) нормативні, спрямовані на впорядкування поведінки великої кількості працівників ОВС та розраховані на їх багаторазове застосування (як правило, це законодавчі акти); б) індивідуальні правові акти, розраховані на одну конкретну життєву ситуацію, одну особу (наприклад, наказ про встановлення персональної надбавки працівникові ОВС); 3) за юридичною силою: а)

законодавчі; б) підзаконні нормативні акти; 4) за змістом: а) безпосередньо присвячені комплексному регулюванню правових відносин, пов'язаних із матеріальним забезпеченням працівників ОВС; б) опосередковано регулюють, оскільки регулюванню матеріального забезпечення працівників ОВС у таких актах присвячено лише одну або декілька статей; 4) недоліками правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС визнано такі: надзвичайно велику кількість правових актів у цій сфері, як законодавчого, так і підзаконного рівня, нормативного та індивідуального характеру; невиконання приписів деяких нормативних актів, зокрема і законодавчих, які регулюють правовідносини із матеріального забезпечення працівників ОВС; досить часте внесення змін та доповнень до нормативних актів у цій сфері, що ускладнює їх правозастосовну практику; неузгодженість деяких положень нормативних актів, які регулюють правовідносини з матеріального забезпечення працівників ОВС; невірне тлумачення правозастосовними органами деяких положень цих нормативно-правових актів, особливо відомчих на місцях, що призводить до численних порушень (невиплати усіх нормативно передбачених надбавок, заниження розміру пенсій, скасування законодавчо передбачених пільг, невиплати компенсацій тощо).

Розділ 2 „Система матеріального забезпечення працівників ОВС” присвячено з'ясуванню сутності окремих його видів, а саме — грошового забезпечення, пільг та компенсацій, державного обов'язкового особистого страхування, житлового забезпечення, медичного та санаторно-курортного забезпечення, пенсійного забезпечення працівників ОВС.

У підрозділі 2.1 „Сутність та структура грошового забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС” останнє визначено як винагороду, яка виплачується за виконання ними обумовленої трудовим договором (контрактом) службово-трудової функції і складається як із основних виплат, які провадяться незалежно від можливостей бюджетного фінансування, так і інших додаткових його видів, які мають право

установлювати керівники органів і підрозділів внутрішніх справ у межах фонду оплати праці.

До специфічних ознак грошового забезпечення працівників ОВС віднесено такі: 1) регулюється як загальнодержавними, так і відомчими нормативними актами, у системі яких переважають перші; 2) воно переобтяжене значною кількістю його додаткових видів, а основні його види (посадовий оклад, оклад за військове (спеціальне) звання, надбавка за вислугу років та 100-відсоткова надбавка) у загальній сумі (без урахування індивідуальних специфічних надбавок та доплат) становлять лише 10–30%; 3) призводить до значної диспропорції оплати праці осіб рядового та начальницького складу ОВС; 4) на його розмір значно впливають як бюджетне фінансування, так і воля керівника; 5) джерелами його виплат є як державне фінансування, фінансування органами місцевого самоврядування, так і кошти спеціальних фондів.

За структурою грошове забезпечення працівників ОВС поділено на основне та додаткове. Так, до основних видів грошового забезпечення працівників ОВС віднесено: 1) посадовий оклад; 2) оклад за військовим (спеціальним) званням; 3) надбавку за вислугу років; 4) надбавку в розмірі 100% посадових окладів, окладів за звання та надбавки за вислугу років. Виплата цих видів грошового забезпечення проводиться незалежно від можливостей бюджетного фінансування. Додатковим грошовим забезпеченням є винагорода за працю понад встановлені норми, успіхи у службово-трудої діяльності, винахідливість та особливі умови праці. До них відносяться різного роду надбавки, підвищення, доплати, преміювання тощо, які можуть встановлюватися на розсуд керівників органів і підрозділів внутрішніх справ у межах фонду оплати праці.

У підрозділі 2.2 „Пільги та компенсації як види матеріального забезпечення працівників ОВС” запропоновано авторські визначення їх понять. Зокрема, пільги працівників ОВС визначено як один з видів їх матеріального забезпечення, який отримав нормативне закріплення, а їх змістом є матеріальні

переваги працівників ОВС перед іншими суб'єктами трудових відносин, з одного боку, та їх звільнення від виконання деяких із обов'язків майнового характеру – з другого.

Зазначено, що пільги працівників ОВС можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє спрямування. Зовнішнє – це переваги, які надаються працівникам ОВС порівняно з цивільними особами; внутрішнє – порівняно з іншими працівниками ОВС. Як не дивно, але пільги працівників ОВС можна також класифікувати і за таким критерієм, як практика їх надання. Відповідно до цього критерію, усі передбачені правовими актами пільги можна поділити на дві групи: 1) ті, які реально надаються (виконуються); 2) ті, які призупинені (відмінені, скасовані тощо). На жаль, останніх набагато більше.

Компенсації працівників ОВС визначено як виплати, що мають за мету компенсувати їм понесені матеріальні витрати у зв'язку з виконанням службово-трудова обов'язків.

За основу розмежування пільг та компенсацій працівників ОВС взято їх призначення (завдання), яке вони виконують. Так, основним призначенням компенсацій є відшкодування витрат працівників ОВС під час їх службово-трудова відносин, а призначенням пільг – надання певних переваг та звільнення від деяких обов'язків. Спільним між ними є те, що вони є окремими видами матеріального забезпечення працівників ОВС.

У підрозділі 2.3 „*Особливості державного обов'язкового особистого страхування працівників ОВС як одного з видів їх матеріального забезпечення*” до таких особливостей віднесено такі: по-перше, кошти на його фінансування надходять із відповідних бюджетів, а також на підставі договорів від міністерств, відомств, підприємств, установ і організацій; по-друге, працівник ОВС вважається застрахованим незалежно від його бажання; по-третє, воно діє без обмеження строку і незалежно від сплати страхових внесків; по-четверте, специфічний характер страхових ризиків та страхових випадків; по-п'яте, за допомогою цього виду матеріального забезпечення держава надає додаткову матеріальну допомогу працівникам ОВС або членам їх сімей у випадках

загибелі, поранення чи інвалідності; по-шосте, страховий період охоплює не лише час, протягом якого працівник ОВС виконує службово-трудові обов'язки, але й час, коли він перебуває поза службою (наприклад, коли на нього здійснюється напад з метою помсти за його попередні службові дії, які були пов'язані з припиненням правопорушення, затриманням чи викриттям правопорушника); по-сьоме, порядок та умови такого страхування встановлюються Кабінетом Міністрів України.

У підрозділі 2.4 „Житлове забезпечення як вид матеріального забезпечення працівників ОВС” підкреслено, що воно посідає важливе місце у системі їх матеріального забезпечення, оскільки саме цей вид забезпечення разом із грошовим є тими стимулами, які заохочують осіб рядового та начальницького складу ОВС до високоефективної службово-трудової діяльності, дозволяють відчувати турботу та захист держави їх соціальних інтересів. Важливість цього виду матеріального забезпечення полягає також у тому, що на працівників ОВС поширюються певні обмеження та заборони, наприклад, займатися підприємницькою діяльністю у різних її проявах, які визначені у ст.ст. 1 і 5 Закону України „Про боротьбу з корупцією”. Отже, у сфері житлового забезпечення працівники міліції можуть розраховувати лише на державу. Звідси, право на житлове забезпечення працівників ОВС кореспондується з обов'язком держави щодо його реалізації.

Запропоновано розробити на загальнодержавному рівні Програму забезпечення житлом військовослужбовців та працівників державних військових формувань правоохоронної спрямованості, метою якої має стати розв'язання проблеми забезпечення житлом цих категорій працівників та членів їх сімей шляхом вдосконалення механізмів його будівництва (придбання). Основними завданнями такої Програми повинні стати: удосконалення порядку надання житла військовослужбовцям та працівникам військових формувань правоохоронної спрямованості з урахуванням вислуги років за рахунок коштів державного бюджету, а також створення фонду службового житла; застосування фінансово-кредитних механізмів державного довгострокового

пільгового та іпотечного кредитування, залучення додаткових джерел фінансування, використання потенційних можливостей вторинного ринку житла з метою здешевлення його вартості та збільшення за рахунок цього кількості отриманих квартир; посилення контролю та нагляду за порядком надання приватного та службового житла військовослужбовцям і працівникам військових формувань правоохоронної спрямованості; зняття соціально-психологічної напруженості у трудових колективах військовослужбовців та працівників військових формувань правоохоронної спрямованості.

У підрозділі 2.5 „Медичне та санаторно-курортне забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС” наголошується, що їх місце та призначення у системі матеріального забезпечення працівників ОВС полягає у тому, що за його допомогою проводиться комплексне і повноцінне лікування та медична реабілітація і профілактика захворювань працівників ОВС у спеціалізованих відомчих медичних закладах системи МВС на пільгових умовах.

Медичне забезпечення працівників ОВС визначено як систему заходів (правових, фінансово-економічних, матеріально-технічних, інформаційних та кадрових), спрямованих на збереження і розвиток фізіологічних і психологічних функцій персоналу ОВС, оптимальної їх працездатності та соціальної активності, сприяння поліпшенню здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням шляхом проведення відповідних лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних і соціальних заходів. До основних напрямків (елементів) медичного забезпечення працівників ОВС віднесено: 1) збереження і розвиток фізіологічних і психологічних функцій персоналу ОВС; 2) розвиток оптимальної працездатності та соціальної активності персоналу ОВС; 3) сприяння поліпшенню здоров'я, підвищення санітарної культури персоналу ОВС; 4) надання різних видів медичної допомоги; 5) проведення періодичних медичних оглядів та диспансеризації в лікувально-профілактичних закладах МВС України; 6) запобігання захворюванням шляхом проведення відповідних лікувально-профілактичних,

санітарно-гігієнічних та реабілітаційних заходів; 7) забезпечення персоналу ОВС лікарськими засобами.

Санаторно-курортне забезпечення працівників органів внутрішніх визначено як сукупність усіх видів науково-практичної та господарської діяльності, спрямованих на організацію та забезпечення лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань персоналу ОВС із використанням лікувальних ресурсів курортів та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування. До основних напрямків (елементів) санаторно-курортного забезпечення працівників ОВС віднесено такі: 1) комплексне і повноцінне лікування, медична реабілітація та профілактика захворювань персоналу ОВС із максимальним використанням природних лікувальних ресурсів, традиційних та нетрадиційних методів відновного лікування з метою закріплення результатів, досягнутих на госпітальному етапі, ліквідації залишкових явищ оперативних втручань, травм, скорочення періоду відновлення порушених функцій та запобігання переходу патологічного процесу у хронічний перебіг тощо; 2) організація відпочинку та оздоровлення персоналу ОВС; 3) проведення санітарно-просвітницької роботи серед працівників ОВС.

Наприкінці підрозділу перелічено перспективні, на думку дисертанта, напрямки підвищення ефективності медичного та санаторно-курортного забезпечення працівників ОВС.

У підрозділі 2.6 „Пенсійне забезпечення в системі матеріального забезпечення працівників ОВС” останнє визначено як сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на встановлення осіб, які мають право на пенсійне забезпечення, обчислення, призначення, виплату, а в окремих випадках – і перерахунок пенсій, оформлення відповідних документів з метою реалізації пенсіонерами права отримання обов’язкової грошової виплати із спеціально створених для цього фондів.

Пенсії працівників ОВС зведено у дві групи: 1) основні (за вислугу років, по інвалідності, у разі втрати годувальника) та 2) додаткові, які можуть виплачуватися з недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту. Крім того, за суб'єктом отримання пенсій їх можна поділити на ті, які: 1) отримують працівники ОВС (за вислугу років, по інвалідності); 2) отримують члени їх сімей (пенсія в разі втрати годувальника, право на яку набувають члени сімей працівників ОВС, які загинули чи померли або зникли безвісти); 3) можуть отримувати як працівники ОВС, так і члени їх сімей на засадах спадкування згідно з цивільним законодавством України (додаткові пенсії).

Наприкінці підрозділу подано перелік напрямків удосконалення пенсійного забезпечення працівників ОВС.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України і практики його реалізації, теоретичного осмислення численних наукових праць у різних галузях юриспруденції, сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення теоретичних засад та правового регулювання матеріального забезпечення працівників органів внутрішніх справ України. До основних з них віднесено такі:

1. Матеріальне забезпечення працівників ОВС визначено як систему нормативно-закріплених соціально-економічних заходів, що гарантують і забезпечують задоволення їх матеріальних потреб, виконання покладених на них завдань та обов'язків, реалізацію наданих їм прав та компенсують певні обмеження, встановлені законодавством щодо цієї категорії осіб.
2. До видів матеріального забезпечення працівників ОВС віднесено: грошове забезпечення; забезпечення майном (озброєння, боєприпаси, бойова та інша техніка, засоби зв'язку,

криміналістична, оперативна та організаційна техніка, транспортні засоби, речове, господарче, спортивне майно, спецодяг, казарменний інвентар тощо); пільги та компенсації; державне обов'язкове особисте страхування; пенсійне забезпечення; житлове забезпечення; медичне та санаторно-курортне забезпечення.

3. До ознак матеріального забезпечення працівників ОВС віднесено:
- 1) воно є одним із визначальних умов: підвищення престижу служби в органах внутрішніх справ; заінтересованості працівників ОВС у продуктивній та ефективній праці; запобігання проявам корупції та іншим службовим правопорушенням;
  - 2) вивчається різними галузями права, серед яких провідне місце займають: трудове право і право соціального забезпечення, фінансове, господарське та адміністративне право, що дає змогу зробити висновок про його міждисциплінарний характер. Те ж саме стосується і правового регулювання правовідносин, пов'язаних із матеріальним забезпеченням працівників ОВС;
  - 3) суб'єктами правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються з питань матеріального забезпечення, є, з одного боку, працівник ОВС (колектив працівників), з другого – держава, МВС та керівник будь-якого підрозділу, який має право розпоряджатися матеріальними засобами. Об'єктами досліджуваної нами групи правовідносин є поведінка суб'єктів цих відносин (дії, утримання від дій). Такі правовідносини можуть мати як зовнішньо-, так і внутрішньоорганізаційний характер, здійснюються заради різноманітних матеріально-правових інтересів. Ці правовідносини належать до майнових, оскільки їх предметом є надання працівникові ОВС певних матеріальних благ у вигляді майна, заробітної плати, житла, пенсій, пільг та компенсації, пільгового лікування чи оздоровлення. Змістом цих правовідносин є права і обов'язки їх сторін (суб'єктів), які передбачені правовими нормами,

перебувають у тісному взаємозв'язку, тобто є взаємозалежними і забезпечуються державою. Під юридичними фактами в цьому дослідженні розуміємо життєві обставини, які обумовлюють виникнення, зміну чи припинення матеріального забезпечення працівників ОВС; 4) здійснюється як централізовано, так і у локальному порядку; 5) фінансовим підґрунтям (джерелом) матеріального забезпечення працівників ОВС є відповідні надходження з державного бюджету (бюджету МВС), фінансовий кошторис окремо взятого підрозділу (служби) внутрішніх справ, кошти, які надходять із бюджетів органів місцевого самоврядування, а також кошти, які отримують органи внутрішніх справ від надання фізичним та юридичним особам платних послуг (кошти спеціального фонду); 6) як правило, здійснюється на підставі письмових договорів (трудових, про постачання окремих товарів, договорів про комплексне постачання, договорів купівлі-продажу, договорів про оренду майна, договорів про комісійний продаж матеріальних цінностей та ін.). Однак це не виключає можливості винесення окремим керівником (начальником) усного розпорядження про використання того чи іншого майна (наприклад, зброї чи спеціальної техніки під час проведення спеціальних операцій); 7) безпосередньо здійснюється (реалізується) спеціально створеними у структурі органів внутрішніх справ підрозділами. Наприклад, на рівні МВС це: Департамент фінансових ресурсів та економіки; Управління капітального будівництва та інвестицій; Департамент ресурсного забезпечення; Департамент медичного забезпечення та реабілітації; Департамент роботи з персоналом. Відповідні підрозділи (або окремі працівники), які відповідають за матеріальне забезпечення персоналу ОВС, функціонують на місцевому рівні; 8) на рівень (стан) матеріального забезпечення працівників ОВС впливають такі чинники, як економічний,

політичний, технічний, організаційний і правовий.

4. До ознак правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС на сучасному етапі віднесено такі: 1) має особливу мету та завдання. Мета досліджуваного різновиду правового регулювання полягає в урегулюванні правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються під час матеріального забезпечення працівників ОВС. Завданням цього різновиду правового регулювання є, з одного боку, чітке закріплення компетенції владних суб'єктів (органів, посадових осіб), тобто тих, які готують та приймають рішення з питань матеріального забезпечення працівників ОВС, що дає змогу повно та ефективно виконувати покладені на них завдання та функції. З другого – забезпечення прав органів та працівників ОВС у сфері матеріального забезпечення; 2) має свій предмет і метод. До відносин, які складають предмет правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС, віднесено ті, які виникають, змінюються чи припиняються з питань їх грошового, пенсійного, житлового, медичного і санаторно-курортного забезпечення, забезпечення майном, надання їм пільг і компенсацій, їх соціального страхування. Метод правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС являє собою комбінацію імперативного і диспозитивного способів регулювання; 3) основу правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС складають численні та різні за юридичною силою правові акти, які створюють відповідне правове поле як для функціонування органів внутрішніх справ у цілому як системи, так і правовідносин у сфері матеріального забезпечення зокрема. Ці правові акти класифіковано за такими критеріями: 1) залежно від суб'єкта прийняття: а) зовнішні, які приймаються за межами системи органів внутрішніх справ, але до створення якої система

органів внутрішніх справ має безпосередній стосунок, розробляючи або беручи участь у розробці проектів тих чи інших нормативних актів; б) внутрішні, тобто відомчу нормативну базу; 2) залежно від кількості суб'єктів, на яких поширюється дія правових актів: а) нормативні, спрямовані на впорядкування поведінки великої кількості працівників ОВС та розраховані на їх багаторазове застосування (як правило, це законодавчі акти); б) індивідуальні правові акти, розраховані на одну конкретну життєву ситуацію, одну особу (наприклад, наказ про встановлення персональної надбавки працівнику ОВС); 3) за юридичною силою: а) законодавчі; б) підзаконні нормативні акти; 4) за змістом: а) які безпосередньо присвячені комплексному регулюванню правових відносин, пов'язаних із матеріальним забезпеченням працівників ОВС; б) опосередковано регулюють, оскільки регулюванню матеріального забезпечення працівників ОВС у таких актах присвячено лише одну або декілька статей; 4) недоліками правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС визнано такі: надзвичайно велику кількість правових актів у цій сфері, як законодавчого, так і підзаконного рівня, нормативного та індивідуального характеру; невиконання приписів деяких нормативних актів, зокрема і законодавчих, які регулюють правовідносини із матеріального забезпечення працівників ОВС; досить часте внесення змін та доповнень до нормативних актів у цій сфері, що ускладнює їх правозастосовну практику; неузгодження деяких положень нормативних актів, які регулюють правовідносини із матеріального забезпечення працівників ОВС; невірне тлумачення правозастосовними органами деяких положень цих нормативно-правових актів, особливо відомчих на місцях, що призводить до численних порушень (невиплати усіх нормативно передбачених надбавок, заниження розміру пенсій, скасування

законодавчо передбачених пільг, невиконання компенсацій тощо).

5. Необхідним є реформування системи оплати праці осіб рядового та начальницького складу ОВС, яке, на нашу думку, повинно передбачати збільшення у 5–7 разів посадових окладів та окладів за військові (спеціальні) звання за рахунок скасування деяких надбавок та доплат, що мають необов'язковий характер. Внаслідок такого реформування обов'язкові виплати, які нині не перевищують 30%, збільшаться до 90% (без урахування індивідуальних специфічних надбавок та доплат).
6. Пропонуємо розробити на загальнодержавному рівні Програму забезпечення житлом військовослужбовців та працівників державних військових формувань правоохоронної спрямованості, метою якої повинно стати розв'язання проблеми забезпечення житлом цих категорій працівників та членів їх сімей шляхом вдосконалення механізмів його будівництва (придбання). Основними завданнями такої Програми повинні стати: удосконалення порядку надання житла військовослужбовцям та працівникам військових формувань правоохоронної спрямованості з урахуванням вислуги років за рахунок коштів державного бюджету, а також створення фонду службового житла; застосування фінансово-кредитних механізмів державного довгострокового пільгового та іпотечного кредитування, залучення додаткових джерел фінансування, використання потенційних можливостей вторинного ринку житла з метою здешевлення його вартості та збільшення за рахунок цього кількості отриманих квартир; посилення контролю та нагляду за порядком надання приватного та службового житла військовослужбовцям і працівникам військових формувань правоохоронної спрямованості; зняття соціально-психологічної напруженості у трудових колективах військовослужбовців і працівників військових

формувань правоохоронної спрямованості.

7. Обґрунтовано необхідність проведення систематизації нормативних актів у сфері соціального забезпечення, результатом якої на загальнодержавному рівні буде прийняття Основ законодавства із соціального забезпечення населення, в яких соціальному забезпеченню осіб, які проходять службу у військовій організації та правоохоронних органах в цілому та їх матеріальному забезпеченню зокрема за усіма визначеними нами напрямками буде присвячено окремий розділ; на відомчому рівні – прийняття настанови із соціального забезпечення працівників ОВС, в якій їх матеріальному забезпеченню буде відведено належне місце.
8. У дисертації подано пропозиції та рекомендації щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів з досліджуваних питань, а саме:

1) ст.46 Конституції України викласти у такій редакції: „Громадяни мають право на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, а також на соціальний захист цих та інших, на їх думку, порушених соціальних прав”. Відповідну заміну терміна „соціальний захист” та „соціальне забезпечення” необхідно здійснити і в інших статтях Основного Закону та відповідних законодавчих та підзаконних актах;

2) ст.1 Закону України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” викласти у такій редакції: „Правовими засадами соціально-правового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей є Конституція України, цей Закон та інші законодавчі акти України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, а також нормативно-правові акти центральних та місцевих органів влади і місцевого самоврядування”. Цей Закон необхідно доповнити такими: а)

загально-галузевими принципами як: законність, гласність, рівність, професійна компетентність, економічність, науковість, системність, плановість, підконтрольність; б) спеціальними принципами, а саме: заборона обмежень соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей; забезпечення соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються у зв'язку із скороченням чисельності або штату військовослужбовців; матеріального забезпечення у розмірах, що стимулюють заінтересованість громадян України у військовій службі; гарантування дотримання встановлених норм робочого часу і часу відпочинку військовослужбовців; забезпечення безоплатною кваліфікованою медичною допомогою та лікуванням у військово-медичних закладах; забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями на підставах та в порядку, встановлених законодавством; дотримання законодавчо встановлених пільг та порядку надання передбачених компенсацій; дотримання встановлених законодавством вимог щодо пенсійного забезпечення та державного обов'язкового особистого страхування; обов'язковості відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди внаслідок порушення соціальних прав; забезпечення соціальних гарантії прав членів сімей військовослужбовців. Ст. 8 цього ж Закону доповнити і такими підставами звільнення, як „досягнення граничного віку проходження служби”, „перехід у встановленому порядку на роботу в інші міністерства і відомства (організації)”, „через службову невідповідність”, „за систематичне порушення дисципліни”, „вчинення вчинку несумісного з перебуванням на службі”. Здійснити заміну у пункті „в” ст.12 цього Закону слів „у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України” відповідно на „у зв'язку з реформуванням державних військових органів правоохоронного спрямування”;

3) ст. 72 „Компенсація за роботу у вихідний день”, ст. 83 „Грошова компенсація за невикористані щорічні відпустки”, ст. 164 „Компенсаційні виплати за невиданий спеціальний одяг і спеціальне взуття”, ст. 9-1 „Додаткові порівняно з законодавством трудові і соціально-побутові пільги”, ст. 145 „Переваги і пільги для працівників, які успішно і сумлінно виконують свої

трудові обов'язки" КЗпП помістити у Главі XVIII, яка повинна називатися „Гарантії, пільги та компенсації”;

4) зважаючи на те, що сьогодні отримання пільг та компенсацій працівниками органів внутрішніх справ безпосередньо залежить від наявності у них права на податкову соціальну пільгу, що, на нашу думку, є порушенням чинного Закону України „Про міліцію”, оскільки відповідні норми Законів України „Про державний бюджет на 2005 рік”, „Про державний бюджет на 2006 рік” та Порядку надання пільг, компенсацій і гарантій працівникам бюджетних установ, військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2003 р. № 426, унеможливають отримання деяких із пільг (про які йдеться у цих нормативних актах) усіма без винятку працівниками ОВС, тобто є такими, які звужують зміст та обсяг існуючих прав і свобод, зокрема працівників ОВС, а отже повинні бути скасовані;

5) беручи до уваги те, що службові обов'язки працівників міліції не обмежуються лише охороною громадського порядку та боротьбою зі злочинністю, про що наочно свідчить зміст ст.ст. 2 (завдання міліції) та 10 (основні обов'язки міліції) Закону України „Про міліцію”, вважаємо доцільним слова „службових обов'язків по охороні громадського порядку та боротьбі із злочинністю” у ч.3 ст.23 Закону України „Про міліцію” замінити на „службових обов'язків правоохоронного характеру”. Відповідну заміну слів „службових обов'язків по охороні громадського порядку та боротьбі із злочинністю” на „службових обов'язків правоохоронного характеру” необхідно здійснити і в Постанові Кабінету Міністрів України „Про внесення змін до Положення про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки” від 19 листопада 1992 р. № 627;

б) у Законі України „Про міліцію” та Постанові Кабінету Міністрів України „Про внесення змін до Положення про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та

вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки” від 19 листопада 1992 р. № 627 необхідно передбачити норму, відповідно до якої розмір страхової суми повинен виплачуватися у кратному розмірі від встановленого мінімального прожиткового мінімуму в Україні, а не від грошового утримання незалежно від того, чи страховий випадок настав під час виконання службових обов’язків правоохоронного характеру, чи під час проходження служби, однак за умови, що в першому випадку (під час виконання службових обов’язків правоохоронного характеру) сума виплат буде значно більшою;

7) п.4.2.1 Постанови Верховної Ради України „Про затвердження Положення про порядок комплектування, матеріально-технічного, військового, фінансового та соціально-побутового забезпечення спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України” необхідно виключити, оскільки та ж норма міститься у ст. 22 Закону України „Про міліцію” і поширюється на всіх без винятку працівників міліції, у тому числі й на працівників спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України. Те ж саме стосується п.4.2.2 цієї ж Постанови. Крім того, п.4.2.9 цієї ж Постанови необхідно виключити і включити його до змісту ст. 22 Закону України „Про міліцію”, оскільки забезпечення санаторно-курортним лікуванням та відпочинком у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та на турбазах Міністерства внутрішніх справ стосується усіх без винятку працівників ОВС.

8) беручи до уваги те, що п.4 наказу Міністерства фінансів України та Міністерства економіки України від 12 листопада 1993 р. № 88 „Про затвердження норм коштів на представницькі цілі, рекламу та виплату компенсації за використання особистих легкових автомобілів для службових поїздок та порядок їх витрачання”, у якому зазначено, що „установи, що утримуються за рахунок коштів бюджету, виплату компенсації працівникам за використання особистих легкових автомобілів для службових поїздок не провадять”, звужує положення законодавчого акта, яким є Закон України „Про

міліцію”, оскільки обмежує коло суб’єктів, які мають право на отримання компенсації за використання особистих легкових автомобілів, то він повинен бути скасований;

9) передбачення у наказі МВС України від 10 вересня 2004 р. № 1039 „Про надання службових жилих приміщень і користування ними особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України та військовослужбовцями внутрішніх військ” переліку категорій працівників ОВС, яким може бути надано службові жилі приміщення, є недоцільним, оскільки будь-яка особа рядового та начальницького складу може претендувати на заселення у службове приміщення за місцем проходження служби або поблизу від нього;

10) основним критерієм якості й результативності періодичних медичних оглядів має бути не „відсоток виявлення захворювань” чи „своєчасність узяття на диспансерний облік”, як це визначено у п.5.2 Інструкції про організацію проведення періодичних медичних оглядів та диспансеризації в лікувально-профілактичних закладах МВС України, що є лише одними із засобів досягнення головної їх мети, а одужання (виліковування) хворих та запобігання захворюванням в майбутньому у відсотковому співвідношенні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

АНОТАЦІЇ

Бідюкова М.С. Правове регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС. - *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна, Харків, 2008.

У роботі з'ясовується сутність матеріального забезпечення працівників ОВС, визначається його поняття. Розглянуто принципи матеріального забезпечення працівників ОВС. Проаналізовано сучасний стан правового регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС. З'ясовано сутність та особливості окремих видів матеріального забезпечення працівників ОВС, зокрема грошового забезпечення, пільг та компенсацій, державного обов'язкового особистого страхування, житлового забезпечення, медичного та санаторно-курортного забезпечення, пенсійного забезпечення працівників ОВС. Подано конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення матеріального забезпечення працівників ОВС України.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, працівники ОВС, матеріальне забезпечення, правове регулювання у сфері матеріального забезпечення, грошове забезпечення, пільги та компенсації, державне обов'язкове особисте страхування працівників ОВС, житлове забезпечення, медичне та санаторно-курортне забезпечення, пенсійне забезпечення.

Бидюкова М.С. Правовое регулирование материального обеспечения сотрудников ОВД. – *Рукопись*.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина, Харьков, 2006.

В работе исследуется сущность материального обеспечения сотрудников ОВД, определяется его понятие как системы нормативно закрепленных социально-экономических мер, которые гарантируют и обеспечивают удовлетворение их материальных потребностей, выполнение возложенных на них задач и обязанностей, реализацию предоставленных им прав и

компенсируют определенные ограничения, которые установлены законодательством относительно этой категории лиц. К системе материального обеспечения сотрудников ОВД отнесены: денежное обеспечение; обеспечение имуществом; льготы и компенсации; государственное обязательное личное страхование; жилищное обеспечение; медицинское и санаторно-курортное обеспечение; пенсионное обеспечение. Впервые определены основные признаки принципов материального обеспечения сотрудников ОВД, которые сведены в две группы: основные (общие) и специальные. Дальнейшее развитие получил анализ денежного обеспечения сотрудников ОВД, в связи с чем предложено новое его понятие, определены его специфические признаки и структура, выяснена цель и задачи; предложены перспективные направления его реформирования. По-новому, с учетом современных требований, рассмотрена сущность льгот и компенсаций как отдельных структурных элементов материального обеспечения сотрудников ОВД, за основу разграничения которых взято их назначение, предложены авторские определения их понятий, проанализированы их отдельные виды. Продолжено исследования проблемных вопросов государственного обязательного личного страхования сотрудников ОВД, определены его специфические признаки и предложены перспективные направления его усовершенствования. Получил дальнейшее развитие анализ проблемных вопросов жилищного обеспечения сотрудников ОВД как одного из видов их материального обеспечения, в связи с чем предложено разработать на общегосударственном уровне Программу обеспечения жильем военнослужащих и сотрудников государственных воинских формирований правоохранительной направленности. Выяснено место медицинского и санаторно-курортного обеспечения в системе материального обеспечения сотрудников ОВД, которое состоит в том, что с его помощью проводится комплексное и полноценное лечение и медицинская реабилитация, профилактика заболеваний сотрудников ОВД в специализированных ведомственных медицинских учреждениях системы МВД на льготных условиях; предложены новые определения понятий медицинского

и санаторно-курортного обеспечения сотрудников ОВД, выяснены их основные направления (элементы), между ними проведено разграничение; предложены направления повышения эффективности медицинского и санаторно-курортного обеспечения сотрудников ОВД. Дальнейшее развитие получил анализ пенсионного обеспечения сотрудников ОВД, пенсии которых сведены в две группы: 1) основные (за выслугу лет, по инвалидности, в случае потери кормильца) и 2) дополнительные, которые могут выплачиваться из негосударственного пенсионного фонда в соответствии с условиями пенсионного контракта.

Сформулирован ряд конкретных предложений относительно внесения изменений и дополнений к нормативно-правовым актам по исследуемым вопросам.

Ключевые слова: органы внутренних дел, работники ОВД, материальное обеспечение, правовое регулирование в сфере материального обеспечения, денежное обеспечение, льготы и компенсации, государственное обязательное личное страхование сотрудников ОВД, жилищное обеспечение, медицинское и санаторно-курортное обеспечение, пенсионное обеспечение.

Bidukova M.S. Legal Regulation of Policemen's Salary maintenance. – *Manuscript*.

Thesis for a candidate's degree by specialty 12.00.05 – labor law; social guarantee law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine, Kharkiv, 2008.

Essence of legal relation of policemen's salary maintenance is elucidated in this research work; its notion is determined. Principles of policemen's salary maintenance are viewed. Modern state of legal regulation of policemen's salary maintenance is analyzed. Essence and peculiarities of separate kinds of policemen's salary maintenance such as payment, privileges and compensations, state obligatory personal insurance, housing guaranteeing, medical and health resort guaranteeing, pension guaranteeing are elucidated. Concrete propositions and recommendations as

for improving policemen's salary maintenance are presented.

Key words: bodies of internal affairs, policemen, salary maintenance, legal regulation of salary maintenance, payment, privileges and compensations, state obligatory personal insurance of policemen, housing guaranteeing, medical and health resort guaranteeing, pension guaranteeing.